

©Wydawnictwo UR 2019
ISSN 2080-9069
ISSN 2450-9221 online

„Edukacja – Technika – Informatyka” nr specj. 1/2019
www.eti.rzeszow.pl
DOI: 10.15584/eti.2019.5.4

Data wpływu/Received: 13.07.2019

Data przyjęcia do druku/Accepted for printing: 12.12.2019

Data publikacji/Published: 29.12.2019

Licencja/License: CC BY-SA 4.0

IWONA DUDEK¹ , MALWINA SZPITALAK²

Komu bardziej przeszkadza dwuznaczność? Różnice międzypłciowe w potrzebie prostej struktury i potrzebie poznawczego domknięcia

Who Cares More about Ambiguity? Gender Differences in the Need for Structure and the Need for Cognitive Closure

¹ ORCID: 0000-0002-6487-1214, magister, Uniwersytet Jagielloński, Wydział Filozoficzny, Instytut Psychologii, Polska

² ORCID: 0000-0003-4928-5556, doktor habilitowany, profesor UJ, Uniwersytet Jagielloński, Wydział Filozoficzny, Instytut Psychologii, Polska

Streszczenie

Potrzeba poznawczego domknięcia jest tendencją jednostki do posiadania jasnej i niekwestionowanej wiedzy na dany temat, dzięki której może ona zredukować niepewność, sformułować osąd i podjąć działanie. Potrzeba prostej struktury to skłonność jednostki do strukturyzowania i organizowania otoczenia. Celem przeprowadzonego badania była identyfikacja różnic międzypłciowych w obu tych konstruktach motywacyjnych. Przeciwnie do sformułowanych hipotez, w odniesieniu do łącznego wyniku podskal, zarówno skali badającej potrzebę poznawczego domknięcia, jak i skali potrzeby prostej struktury, uzyskano wyniki wskazujące, że kobiety cechują się wyższym poziomem tych przejawów motywacji epistemicznej w porównaniu do mężczyzn.

Słowa kluczowe: potrzeba domknięcia poznawczego, potrzeba prostej struktury, różnice międzypłciowe, motywacja

Abstract

The need for cognitive closure is a tendency to having a clear and unquestionable knowledge of a particular subject, through which individual can reduce uncertainty, formulate judgement and take action. The need for structure is a tendency to structure and organize the environment. The aim of the study was to identify gender differences in both of these motivational constructs. Contrary to the hypotheses, with respect to the total score of both the scale examining the need for

cognitive closure and the scale of the need for structure, results were obtained indicating that women were characterized by a higher level of these types of epistemic motivations in comparison to men.

Keywords: need for cognitive closure, need for structure, gender differences, motivation

Wstęp

Poznanie i motywacja są nierozdzielnie ze sobą związane (np. Kossowska, 2009). Badania nad tym, jak procesy myślowe wpływają na cele społeczne, doprowadziły do wyodrębnienia kilku konstruktów, w tym m.in. potrzeby poznawczego domknięcia oraz potrzeby prostej struktury. Potrzeba poznawczego domknięcia jest definiowana jako tendencja jednostki do posiadania jasnej i niekwestionowanej wiedzy na dany temat, dzięki której może ona uniknąć niepewności w sytuacji konfrontacji z informacjami napływającymi z otoczenia oraz sformułować osąd i podjąć działanie (Kossowska, 2005; Kruglanski, Webster, 1996). U podstaw potrzeby poznawczego domknięcia leżą dwa sekwencyjnie działające procesy: 1) chwywania i 2) zamrażania informacji (Kruglanski, Webster, 1996). Pierwszy z nich polega na selektywnym odbiorze informacji, czyli wyborze takich, które są zgodne z już posiadaną przez jednostkę wiedzą, subiektywnie uznane przez nią za ważne lub dotarły do niej jako pierwsze. Drugi proces – zamrażanie – polega na włączaniu „uchwyconej” wiedzy w istniejącą już strukturę wiedzy. W rezultacie osoby o wysokim poziomie poznawczego domknięcia mają tendencję do redukcji zakresu przetwarzania informacji (Maysel, Kruglanski, 1987), podejmowania aktywności ukierunkowanych na zadanie (de Grada, Kruglanski, Mannetti, Pierro, 1999) oraz przejawiają skłonność do koncentrowania się na istotnych dla podjęcia decyzji informacjach (Kossowska, Wichary, 2007).

Potrzeba prostej struktury odnosi się do indywidualnych różnic w stopniu, w jakim jednostka aktywnie poszukuje i preferuje uproszczoną strukturę obiektów społecznych i niespołecznych (Neuberg, Newsom, 1993). Osoby z silną potrzebą prostej struktury mają tendencję do strukturyzowania i organizowania otoczenia, wykorzystując w tym celu abstrakcyjne reprezentacje mentalne, takie jak schematy, skrypty czy stereotypy (Kossowska, 2005). Tendencja ta składa się z dwóch powiązanych aspektów: pragnienia struktury (tj. pozytywnego afektu w reakcji na przewidywalne osoby i planowane wydarzenia) oraz reakcji na brak struktury (tj. negatywnego afektu w odpowiedzi na nieprzewidywane sytuacje i nieprzewidywalne osoby) (Leone, Wallace, Modglin, 1999).

Badacze wskazują, że potrzeba struktury stanowi aspekt potrzeby poznawczego domknięcia (Kossowska, 2005; Webster, Kruglanski, 1994), bowiem dwa czynniki potrzeby domknięcia: preferowanie porządku i preferowanie przewidywalności w pełni odnoszą się do potrzeby struktury.

Potrzeba poznawczego domknięcia i prostej struktury a płeć

Na fakt, że kobiety mogą się różnić od mężczyzn w pewnych aspektach potrzeby domknięcia czy potrzeby prostej struktury, zwracają uwagę wyniki badań nad zachowaniami konsumentkami. Na przykład Meyers-Levy (1989) wskazuje, że mężczyźni selektywnie i w sposób heurystyczny przetwarzają informacje. Z kolei kobiety starają się angażować w szczegółową i wyczerpującą analizę wszystkich informacji. Potwierdzają to wyniki badań Krugmana (1966), w których wykazano, że kobiety w większym stopniu niż mężczyźni angażują się w oglądanie reklam niezależnie od tego, czy reklamy te koncentrowały się na treściach męskich, czy kobiecych. Podobnie Sternthal (1986) wskazał na istnienie różnic płciowych przy dokonywaniu ocen: mężczyźni zazwyczaj polegali na informacjach, które sugerowały jeden pomysł lub wniosek, podczas gdy kobiety polegały na wszystkich informacjach zawartych w przekazie (pod warunkiem, że całkowita ilość nie przekraczała ich możliwości przetwarzania).

Dotychczas przeprowadzono bardzo niewiele badań dotyczących różnic międzypłciowych w potrzebie poznawczego domknięcia oraz potrzebie prostej struktury. Uzyskane wyniki wskazują na brak różnic między kobietami a mężczyznami w potrzebie prostej struktury (Hamtaux, Houssemand, 2012; Kemmelmeier, 2010; Leone i in., 1999; Smith, Gordon, 1998). Podobnie różnic międzypłciowych nie wykazano w potrzebie poznawczego domknięcia (Baldner, Pierro, 2019; Leone i in., 1999; Webster, Kruglanski, 1994).

Celem przeprowadzonego badania była identyfikacja różnic międzypłciowych w potrzebie poznawczego domknięcia i potrzebie prostej struktury. Na podstawie nielicznej literatury przedmiotu oraz przesłanek teoretycznych można postawić ogólną hipotezę, że mężczyźni w porównaniu do kobiet będą odznaczali się: 1) wyższym poziomem potrzeby prostej struktury oraz 2) wyższym poziomem potrzeby poznawczego domknięcia.

Metoda

Osoby badane

W badaniu wzięły udział 704 osoby (533 kobiety i 171 mężczyzn) w wieku 15–78 lat ($M = 25,50$; $SD = 10,35$), które za udział w badaniu nie otrzymały wynagrodzenia.

Materiały

Potrzebę poznawczego domknięcia mierzono krótką wersją Skali Poznawczego Domknięcia (PPD) (Kruglanski, Webster, 1996) w polskiej adaptacji Kosowskiej, Hanusza i Trejtowicza (2012). Narzędzie to składa się z 5 podskal (Nietolerancja wieloznaczności, Preferowanie porządku, Preferowanie przewidywalności, Zamkniętość umysłowa, Zdecydowanie) wchodzących w skład dwóch czynników: pierwszy odnosi się do motywacyjnego aspektu procesu domykania, natomiast drugi – do poznawczego aspektu potrzeby domknięcia.

W skład skali wchodzi 15 pozycji testowych. Narzędzie ma potwierdzoną trafność kryterialną (Kossowska i in., 2012). Jego zgodność wewnątrzna dla podskali szacowana alfa Cronbacha wyniosła w badaniach Kossowskiej i in. (2012) od 0,52 dla podskali Nietolerancja wieloznaczności do 0,80 dla podskali Preferowanie porządku.

Do pomiaru potrzeby prostej struktury wykorzystano 12-itemową Skalę Potrzeby Prostej Struktury (*Personal Need for Structure Scal – PPS*) (Thompson, Naccarato, Parker, 1992, za: Neuberg, Newsom, 1993; polska adaptacja w przygotowaniu; Thompson, Naccarato, Parker, Moskowitz, 2013). Narzędzie składa się z dwóch podskali: Pragnienie struktury oraz Reakcja na brak struktury. W badaniach własnych Skala okazała się mieć wysoką stabilność bezwzględną: korelacja test-retest w odstępie 4-tygodniowym wyniosła $r(53) = 0,81$. Wskaźnik zgodności wewnętrznej, alfa Cronbacha, dla całej skali PPS wyniósł 0,83, dla podskali Reakcja na brak struktury – 0,79, a dla podskali Pragnienie struktury: 0,72.

Procedura

Osoby badane wypełniały kwestionariusze w wersji papierowej indywidualnie lub w kilkuosobowych grupach. Uczestnikom podano informację, że badana jest ich motywacja do wykonywania różnych czynności i nastawienie wobec otaczającego świata. Czas wypełniania był nieograniczony, jednak zwykle nie przekraczał 10 min.

Wyniki

W tabeli 1 umieszczono wartości korelacji między mierzonymi zmiennymi u kobiet, a w tabeli 2 – wartości te obliczone dla mężczyzn.

Tabela 1. Korelacje między mierzonymi zmiennymi u kobiet

	PPS Reakcja na brak struktury	PPS Pragnienie struktury	PPS suma	PPD Preferowanie porządku	PPD Preferowanie przewidywalności	PPD Nietolerancja wieloznaczności	PPD Zamkniętość umysłowa	PPD Zdecydowanie
PPS Pragnienie struktury	,54**							
PPS suma	,93**	,81**						
PPD Preferowanie porządku	,60**	,71**	,72**					
PPD Preferowanie przewidywalności	,63**	,40**	,61**	,59**				
PPD Nietolerancja wieloznaczności	,52**	,37**	,52**	,49**	,61**			
PPD Zamkniętość umysłowa	,19**	,15**	,20**	,15**	,25**	0,08		
PPD Zdecydowanie	-,17**	-0,07	-,14**	-0,04	-,15**	-,13**	-,11*	
PPD suma	,60**	,54**	,65**	,77**	,78**	,67**	,40**	,28**

Źródło: opracowanie własne.

Tabela 2. Korelacje między mierzonymi zmiennymi u mężczyzn

	PPS Reakcja na brak struktury	PPS Pragnienie struktury	PPS suma	PPD Preferowanie porządku	PPD Preferowanie przewidywalności	PPD Nietolerancja wieloznaczności	PPD Zamkniętość umysłowa	PPD Zdecydowanie
PPS Pragnienie struktury	,55**							
PPS suma	,94**	,81**						
PPD Preferowanie porządku	,69**	,78**	,82**					
PPD Preferowanie przewidywalności	,80**	,52**	,79**	,72**				
PPD Nietolerancja wieloznaczności	,65**	,40**	,63**	,63**	,70**			
PPD Zamkniętość umysłowa	,22*	0,08	,19*	0,07	,24**	0,12		
PPD Zdecydowanie	-,29**	-0,06	-,23*	-0,09	-,31**	-,28**	-,21*	
PPD suma	,73**	,61**	,78**	,85**	,82**	,74**	,31**	0,08

Źródło: opracowanie własne.

W celu sprawdzenia różnic międzypłciowych w potrzebie prostej struktury oraz potrzebie poznawczego domknięcia zastosowano następującą strategię analiz: w pierwszym kroku wykonano wieloraką analizę wariancji (*multivariate analysis of variance* – MANOVA) badającą różnice międzypłciowe w: 1) potrzebie prostej struktury mierzonej jednocześnie przez dwie podskale: Reakcja na brak struktury oraz Pragnienie struktury struktury oraz 2) w potrzebie poznawczego domknięcia mierzonej jednocześnie przez pięć podskal: Preferowanie porządku, Preferowanie przewidywalności, Nietolerancja wieloznaczności, Zamkniętość umysłowa oraz Zdecydowanie. W drugim kroku wykonano serię analiz wariancji (ANOVA) badających różnice międzypłciowe w każdej z podskal.

Wyniki analiz MANOVA wskazały, że płeć istotnie różnicuje wyniki łączne dla obu podskal prostej struktury ($F(2, 643) = 3,88; p = 0,021$) oraz wyniki łączne dla 5 podskal potrzeby poznawczego domknięcia ($F(5, 511) = 6,76; p = 0,001$).

W tabeli 3 przedstawiono wyniki serii analiz wariancji badających różnice międzypłciowe w każdej z podskal obu kwestionariuszy.

Tabela 3. Różnice międzypłciowe w podskalach kwestionariuszy

	N		Średnia		SD		F	p
	K	M	K	M	K	M		
PPS Pragnienie struktury	487	163	13,42	12,90	3,26	3,53	2,99	,084
PPS Reakcja na brak struktury	485	163	23,85	22,48	5,17	6,00	7,90	,005
PPD Preferowanie porządku	402	121	12,11	11,12	3,19	3,82	8,18	,004
PPD Preferowanie przewidywalności	403	121	10,56	10,44	3,19	3,53	0,12	,728
PPD Nietolerancja wieloznaczności	402	121	13,51	13,09	2,47	2,90	2,49	,115
PPD Zamkniętość umysłowa	402	120	7,33	7,04	2,33	2,44	1,40	,238
PPD Zdecydowanie	402	119	9,15	10,14	3,52	3,50	7,30	,007

Źródło: opracowanie własne.

Istotne różnice międzypłciowe ujawniły się w podskali Skali Potrzeby Prostej Struktury – Reakcja na brak struktury: kobiety uzyskały istotnie wyższe wyniki w porównaniu do mężczyzn: ($F(1,646) = 7,90; p = 0,005; \eta^2 = 0,01$). Istotnie statystycznie różnice nie uwidoczniły się drugiej podskali: Pragnienie struktury ($F(1,648) = 2,99; p = 0,084$). Wyniki te nie potwierdzają hipotezy mówiącej, że mężczyźni charakteryzują się wyższym poziomem prostej struktury niż kobiety.

Różnice międzypłciowe w zakresie potrzeby poznawczego domknięcia ujawniły się w odniesieniu do podskali Preferencja porządku – kobiety uzyskały wyniki istotnie wyższe niż mężczyźni: ($F(1,521) = 8,18; p = 0,004; \eta^2 = 0,02$) oraz w podskali Zdecydowanie, w której mężczyźni uzyskali wyniki istotnie wyższe w porównaniu do kobiet ($F(1,519) = 7,30; p = 0,007; \eta^2 = 0,01$). Różnice międzypłciowe w pozostałych podskalach nie były istotne statystycznie. Taki wzór wyników jest niespójny z postawioną hipotezą, mówiącą, że mężczyźni będą odznaczali się wyższym poziomem potrzeby poznawczego domknięcia w porównaniu do kobiet.

Podsumowanie

Celem badania była identyfikacja różnic międzypłciowych w potrzebie poznawczego domknięcia i potrzebie prostej struktury. Przesłanki płynące z badań nad zachowaniami konsumenckimi pozwalały na sformułowanie hipotez, że mężczyźni w porównaniu do kobiet będą się odznaczali: 1) wyższym poziomem potrzeby prostej struktury oraz 2) wyższym poziomem potrzeby poznawczego domknięcia. W świetle dotychczasowych badań uzyskane wyniki pozostają niespójne. W przeprowadzonych do tej pory badaniach, jak wspomniano we wstępie, nie wykazywano różnic międzypłciowych w zakresie potrzeby poznawczego domknięcia oraz prostej struktury. Warto podkreślić, że nie prowadzono podobnych badań z udziałem polskiej próby. W niniejszych badaniach uzyskano wyniki wskazujące, że płeć różnicuje łączne wyniki dla podskal potrzeby prostej struktury oraz poznawczego domknięcia, jednak kierunek tej różnicy jest odwrotny od zakładanego w hipotezach.

Wyniki takie mogą mieć źródło w dodatkowych zmiennych związanych z płcią. Jedną z nich jest neurotyzm, który – jak wskazują wyniki badań (np. Kossowska, 2007) – jest skorelowany ze sztywnością rozumianą jako m.in. wysoki poziom potrzeby poznawczego domknięcia i prostej struktury. Osoby neurotyczne (lub lękowe) są niepewne siebie i przekonane o nieskuteczności podejmowanych aktywności. Powoduje to poszukiwanie przez nie stabilnej wiedzy o świecie i zamkniętość na nowe informacje i nowe doświadczenia, dzięki czemu osoby te redukują intensywność odczuwanego lęku (Kossowska, 2003). Rezultaty licznych badań wskazują na różnice międzypłciowe w neurotyzmie i lęku: kobiety charakteryzują się wyższym ich poziomem w porównaniu do mężczyzn (np. Feingold, 1994; Mandal, 2005; Oakley Browne, 1995).

Innym źródłem różnic między kobietami a mężczyznami w zakresie potrzeby prostej struktury i poznawczego domknięcia może być poziom otwartości na doświadczenia. Otwartość na doświadczenia jest rozumiana jako ciekawość poznawcza, tendencja do podejmowania nieszablonowych i innowacyjnych działań oraz autonomia i samodzielność w formułowaniu sądów i w podejmowaniu decyzji (McCrae, Costa, 2005). Metaanalizy wskazują na wyższy poziom tej cechy u mężczyzn w porównaniu z kobietami (Costa Jr, Terracciano, McCrae, 2001).

Przeprowadzone badanie ma pewne ograniczenia. Po pierwsze, z uwagi na małą wielkość efektu (Cohen, 1988) przy interpretacji uzyskanych wyników powinno się zachować daleko idącą ostrożność (Francuz, Mackiewicz, 2007). Innym ograniczeniem jest nierównoliczna próba ze znaczną przewagą kobiet. Uzyskane rezultaty wymagają zatem replikacji i dalszych badań.

Podziękowania

Dziękujemy Mikołajowi Buczelowi za pomoc w badaniach.

Literatura

- Baldner, C., Pierro, A. (2019). The Trials of Women Leaders in the Workforce: How a Need for Cognitive Closure Can Influence Acceptance of Harmful Gender Stereotypes. *Sex Roles*, 80(9–10), 565–577.
- Cohen, J. (1988). *Statistical Power Analysis for the Behavioural Sciences*. New York: Academic Press.
- McCrae, R.R., Costa, P.T. (2005). *Osobowość dorosłego człowieka: perspektywa teorii pięcioczynnikowej*. Kraków: Wyd. WAM.
- Costa Jr, P.T., Terracciano, A., McCrae, R.R. (2001). Gender Differences in Personality Traits across Cultures: Robust and Surprising Findings. *Journal of Personality and Social Psychology*, 81(2), 322–331.
- De Grada, E., Kruglanski, A.W., Mannetti, L., Pierro, A. (1999). Motivated Cognition and Group Interaction: Need for Closure Affects the Contents and Processes of Collective Negotiations. *Journal of Experimental Social Psychology*, 35(4), 346–365.
- Feingold, A. (1994). Gender Differences in Personality: a Metaanalysis. *Psychological Bulletin*, 116(3), 42–456.
- Francuz, P., Mackiewicz, R. (2007). *Liczy nie wiedzą, skąd pochodzą: przewodnik po metodologii i statystyce: nie tylko dla psychologów*. Lublin: Wyd. KUL.
- Kossowska, M. (2003). Różnice indywidualne w potrzebie poznawczego domknięcia. *Przegląd Psychologiczny*, 46(4), 355–374.
- Kossowska, M. (2005). *Umysł niezmienny...: poznawcze mechanizmy sztywności*. Kraków: Wyd. UJ.
- Kossowska, M. (2007). Osobowościowe i motywacyjne korelaty sztywności poznawczej. *Przegląd Psychologiczny*, 2, 181–201.
- Kossowska, M. (2009). Nowe poznawcze wymiary osobowości a społeczne poznanie i działanie. W: M. Kossowska, M. Kofta (red.), *Psychologia poznania społecznego. Nowe idee* (s. 225–244). Warszawa: Wyd. Naukowe PWN.
- Kossowska, M., Hanusz, K., Trejtowicz, M. (2012). Skrócona wersja Skali Potrzeby Poznawczego Domknięcia. Dobór pozycji i walidacja skali. *Psychologia Społeczna*, 7(1), 89–99.
- Kossowska, M., Wichary, S. (2007). Epistemic Motivation, Negative Emotional Arousal and Predecisional Information Processing. *Polish Psychological Bulletin*, 2(38), 88–98.

- Kruglanski, A.W., Webster, D.M. (1996). Motivated Closing of the Mind: „Seizing” and „freezing”. *Psychological Review*, 103(2), 263–283.
- Leone, C., Wallace, H.M., Modglin, K. (1999). The Need for Closure and the Need for Structure: Interrelationships, Correlates, and Outcomes. *The Journal of Psychology*, 133(5), 553–562.
- Mandal, E. (2005). Osobowość kobiet i mężczyzn w rozwoju: różnic generacyjne i kulturowe. *Psychologia Rozwojowa*, 10(2), 23–33.
- Mayseless, O., Kruglanski, A.W. (1987). What Makes You so Sure? Effects of Epistemic Motivations on Judgmental Confidence. *Organizational Behavior and Human Decision Processes*, 39(2), 162–183.
- Meyers-Levy, J. (1989). Gender Differences in Information Processing: A Selectivity Interpretation. W: P. Cafferata, A.M. Tybout (red.), *Cognitive and Affective Responses to Advertising* (s. 219–260). Lexington, MA: Lexington Press.
- Neuberg, S.L., Newsom, J.T. (1993). Personal Need for Structure: Individual Differences in the Desire for Simpler Structure. *Journal of Personality and Social Psychology*, 65(1), 113–131.
- Oakley Browne, M.A. (1995). Anxiety Disorders: An Epidemiological Perspective. *New Zealand Journal of Psychology*, 24(2), 19–26.
- Thompson, M.M., Naccarato, M.E., Parker, K.C., Moskowitz, G.B. (2013). The Personal Need for Structure and Personal Fear of Invalidity Measures: Historical Perspectives, Current Applications, and Future Directions. W: G.B. Moskowitz (red.), *Cognitive social psychology* (s. 25–45). Psychology Press.